

Åkersberga den 23 april 2011

Till

Österåkers kommun;
Samhällsbyggnadsförvaltningen
Plan- och exploateringsenheten
184 86 Åkersberga

Kopia för kännedom Se sista sidan

Yttrande över förslag till Detaljplaner för Täljöviken – Övre och Täljöviken Nedre, Österåkers kommun

Österåkers kommun har upprättat förslag till detaljplaner för Täljöviken – Övre och Nedre, samrådshandlingar den 21 mars 2011. Österåkers hembygds- och fornminnesförening (ÖHF) har berett ärendena och framför följande gemensamma synpunkter.

Vi motsätter oss bestämt att åkermarken vid Näs gård tas i anspråk för bostadsbyggande!

Vi har vid flera tidigare tillfällen framfört att det är förödande för vår kommuns kulturella arv och naturupplevelser att ta i anspråk området vid Täljöviken för bostadsbyggande. Hela området från Tuna till Gottsundaborgen andas vår historia – från äldre järnålder till medeltiden.

Även en begränsad byggnation kommer att leda till att det blir meningslöst för en bonde att fortsätta en agrar verksamhet i området. De nu föreslagna planerna kommer att beröra den bästa åkerjorden på Näsmark som är av nationellt intresse !

Vi anser att *detaljplaneförslagen för Täljöviken är alltför exploatörsstyrda*. Man saknar uppenbart en övergripande förståelse för kommunens natur- och kulturarv. Det vore ett allvarligt och oåterkalleligt ingrepp i en uråldrig och fornminnesrik kultur- och naturmiljö att bebygga fälten sydväst och sydöst om Näs gård. Kommunfullmäktige har dock under vintern i år antagit en ståndpunkt som uttrycker att Långhundraledens sträckningar i vår kommun skall betraktas som av riksintresse. Samtidigt har man antagit planeringsriktlinjer som bl.a. uttrycker att ”En långsiktigt hållbar utveckling i kommunen, inbegriper ”en strategisk markanvändning som möjliggör ett effektivt nyttjande av jordbruksmark, skogsmark och vattenområden. Bevarandet av produktiva jordbruksmarker är särskilt viktigt.”

Tätortsutveckling i närheten av jordbruksverksamhet bör genomföras i samråd med brukare, så att möjligheterna till tätortsnära jordbruk bevaras!!

Trots detta vill man med de aktuella planförslagen göra tvärtemot!

Jordbruksdriften vid Näs värnar om det historiska landskapet. Den bidrar till att upprätthålla och utveckla den biologiska mångfalden och andra naturvärden, inklusive skötseln av Näsuddens naturreservat och strandängarna. Den tillhandahåller upplevelsen av ett tätortsnära jordbruk, erbjuder en sällsynt rekreativ miljö,

bidrar till folkhushållningens matproduktion, håller Näs gårds historiska byggnader i stånd o.s.v.

Genom jordbruket ombesörjs automatiskt skötseln av allt detta. Ett nedlagt jordbruk leder direkt till att denna verksamhet måste bekostas via skattsedeln. Sannolikt kommer de stora ekonomibygnaderna på gården att försvinna.

Enligt vår uppfattning finns det inte så viktigt samhällsintresse som motiverar att bygga just på åkrarna vid Täljöviken. Det finns alternativ där vi föreslår en inriktning med innebörd att den unika natur- och kulturmiljön bevaras och utvecklas genom fortsatt jordbruksdrift.

Näsudden och Täljöviken – Näs ligger i Österåkers inre skärgård, den enda orörda och lätt tillgängliga delen i Åkersbergas närhet. Området är livligt utnyttjat för ett mångsidigt fritidsliv. Det långsträckta öppna landskapet vid Näs är enastående i vår kommun. Det ger en fantastisk avstressande effekt för den nutidsmänniska som rör sig där. Samtidigt är Täljövikens stränder, främst vattenmiljön, en unik och känslig lokal för fågel- och fisklivet.

Vårt alternativ är att ny bebyggelse lokaliseras till höjderna norr om Täljövikens konferensgård och mot Runö station. Detta innebär även att man kommer närmare allmänna kommunikationer och service. En sådan lokalisering av bebyggelsen är även klimatanpassad genom att dels undvika låglänta områden i riskzonen för högt vattenstånd och dåliga grundförhållanden, dels genom att minska ökad bilanvändning.

Vidare anser vi att Näs gård med åker och betesmarker vid stränderna runt Täljöviken skall anslutas till **naturreservatet** Näsudden. Strandområdet görs tillgängligt för allmänheten även om jordbruket fortgår.

Ett sådant reservat uppfyller fullt ut planförfattarnas ambition att ”*göra området vid Täljöviken tillgängligt för allmänheten som rekreatjonsområde, samtidigt som dess natur och kulturvärden samt vattenkontakt värnas och stärks.*”

Vi anser också att beslutet att beteckna Långhundraledens västra sträckning som rikintresse, innebär att man även ska inrätta någon form av anslutande skydd för stråket Lillträsket – Storträsket –Stava.

Vi förutsätter att kommunfullmäktige, i en så viktig fråga som en eventuell exploatering av Näsområdet, får fler genomarbetade alternativ att ta ställning till än de nu föreslagna detaljplanerna.

Vi konstaterar nu att flertalet av de synpunkter som vi framfört i våra tidigare yttranden i ärendet inte har fått något genomslag i de nu aktuella programförslagen. Vi vidhåller dock våra ståndpunkter och återkommer här i några för oss särskilt viktiga frågor. I övrigt hänvisar vi till vad vi anfört i våra yttranden 19 december 2005, 24 april 2006 och 8 december 2009.

Näsområdet - Våra tidigare yttranden

Från vår utgångspunkt är utvecklingen för Näsområdet den enskilt viktigaste frågan i utvecklingen av Åkersberga västerut. Vi framhöll i våra tidigare yttranden i ärendet att det vore ett allvarligt ingrepp i en uråldrig och fornminnesrik kultur- och naturmiljö att bebygga fälten sydväst och sydöst om Näs gård. Landskapet skulle då få en helt annan karaktär. En av varsamt jordbruk danad utveckling under århundraden skulle brytas oåterkalleligen.

Det är den bästa åkermarken vid Näs som nu föreslås bli bebyggd. På denna åkermark bedrivs idag ett allsidigt åkerbruk med skördar av såväl spannmål, oljeväxter som foder.

Ett avvecklat jordbruk på Näs kommer att innebära att det öppna landskapet också i många andra delar av kommunen inte som nu kan bevaras, eftersom gården genom sidoarrenden brukar mark på fler ställen än på Näs. Även samarbetet mellan Näs och Grindtorps gårdar faller, med stor sannolikhet, vilket leder till att tätortsnära jordbruk i vår kommun nu helt kommer att upphöra. Gårdarnas nuvarande verksamhet är värdefull för samhället i många avseenden.

Jämför detta med formuleringen enligt ovan i denna remisshandling – ” Bevarandet av produktiva jordbruksmarker är särskilt viktigt” !

Planförslagen förutsätter att man kommer att kunna ha fortsatt jordbruksdrift inom Näsområdet för skötsel av Näsuddens naturreservat, strandängarna m.m. Idag sker t.ex. skötseln av det öppna landskapet, strandängarna som en del av lantgårdens ekonomi.

Blir detaljplanens byggande verklighet så måste all lantbruksverksamhet inom Näsområdet utföras på annat sätt och bekostas via skattsedeln. Vad kommer t.ex. att ske med de öppna fälten mellan Runö kursgård och Näsudden? Det kanske blir en stor gräsmatta som kommunen får sköta. Kommunen måste då ta ansvar för - och bekosta - att landskapet behålls öppet.

Sverige har nu ratificerat den Europeiska Landskapskonventionen och den måste få tydliga konsekvenser för ett ärende som detta.

Kommentarer från Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har den 27/1 2010 yttrat sig över *Program för detaljplan Täljöviken - Näs*.

De frågor som man härvid särskilt betonar är:

1. Kommunikationsfrågorna – en långsiktigt hållbar och säker lösning måste skapas.
2. Områdets höga naturvärden – på land och vatten. Båttrafik på viken utpekats som störande faktor.
3. Allmänhetens tillgänglighet till området – med skydd för växter och djur i åtanke.
4. Bevarande av strandskyddet.
5. Skydda och bevara den värdefulla miljön kring Näs gård. - Ett hot att jordbruket upphör och att kulturhistoriska värdefulla element försvinner.
6. Värnandet av Trälhavets vattenkvalitet.
7. Risker för översvämningar, sättningar och skred – instabila markförhållanden.
8. En förändrad landskapsbild – att värna om ett rikt odlingslandskap.

Dessa punkter anser vi besvarade av de förslag som vi här framlägger för alternativ lokalisering och utvidgat naturreservat.

Man nämner tidigare i kommentarerna till den fördjupade översiktsplanen att stora delar av jordbruksmarken kommer att tas i anspråk för andra ändamål än jordbruksdrift. Länsstyrelsen ifrågasätter om detta är förenligt med intentionerna i Miljöbalken (3 kap. 1 §) och Plan- och bygglagen (2 kap. 1 §) som stadgar att mark och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka de är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Med det aktuella planförslaget blir det inte möjligt att bedriva traditionellt jordbruk i området.

Det finns i sammanhanget anledning att erinra om att de stora markägarna inte har någon given byggrätt. Byggrätt kan de endast få genom kommunens användning av sitt planmonopol.

Vår syn på de nuvarande förslagen

Går det att motivera att brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse och anläggningar? Detta får enlighet Miljöbalken 3 kap. 4 § endast ske om det behövs för väsentliga samhällsintressen och att detta behov inte kan tillgodoses på ett annat och tillfredsställande sätt. Det främsta argumentet för att exploatera Näshalvön syns därvid vara en hänvisning till det regionala utvecklingsprogrammet RUFSS 2001 och till prognoser som förutspår att 100 000 nya invånare kommer att behöva bostäder i nordostregionen inom en 30-årsperiod.

Enligt vår uppfattning redovisar detaljplaneförslagen på intet sätt något så viktigt samhällsintresse som motiverar att ta i anspråk just Näsområdets brukningsbara åkermark för bebyggelse. RUFSS 2001 och osäkra befolkningsprognoser är inte skäl nog. Det finns ju alternativ.

Vi har i den nu aktuella förslagen till detaljplaner inte funnit något som ger anledning till att mildra vår tidigare kritik.

Vi kan således inte se någon som helst rim och reson i att kommunen gör sig urarva på ett 1 000-årigt kulturlandskap – oåterkalleligt – bara för att några 100-tal familjer skall få förmånen att bo attraktivt nära vattnet och för att exploatörerna skall kunna maximera sin vinst. Det finns gott om attraktiv mark som kan bebyggas i angränsande skogspartier. Skogspartierna torde också erbjuda mer hälsosamma bostadslägen än de förmodligen rätt råa och fuktiga strandnära lägena. Vi har inte motsatt oss att markägaren får exploatera området som är tänkt att bli en viktig del i den nya ”Kanalstaden”, även om där är många byggnadstekniska problem att lösa.

Huddinge kommuns exempel visar att det är fullt möjligt med tätortsnära jordbruk. Sådana måste självklart anpassa sin affärsidé till de nya förutsättningarna. Så skulle vara möjligt också för Näs gård som redan i dag har olika sidoverksamheter som t.ex. snöröjning och skogsbruksentreprenader. Arrendatorn har även sagt sig vara villig att öppna gården på olika sätt för kommunens invånare, bl.a. för besök av kulturhistoriskt intresserade, för skolklasser m.fl. Arrendatorn har också sagt sig vara villig att ansvara för betesdjur vid Karsvreta Träsk och på andra ställen, där det i dag inte finns en säker lösning för framtiden. Kommunens politiker och övriga invånare borde vara tacksamma för att det finns människor som på ett bra och billigt sätt, och därmed gynnsamt för skattebetalarna, vårdar landskapets kultur- och naturvärden. Landskapet hålls öppet och kulturbyggnader underhålls.

Om nu vår kommun ändå väljer att lägga fast en plan som innebär en exploatering enligt de nuvarande förslagen, anser vi att *det vore oärligt att inte samtidigt klart beskriva konsekvenserna i form av nedlagt jordbruk, förändrad landskapsbild och ett oåterkalleligt ingrepp i en historisk kulturmiljö.*

Landskapet växer igen om inte kommunen satsar stora resurser för att sköta området. Om däremot jordbruksdriften vid Täljöviken får fortleva och utvecklas kommer naturvärdena och den biologiska mångfalden också att bestå och kunna utvecklas.

Den föreslagna gång- och cykelvägen längs Täljöviken vore ett bra bidrag till områdets tillgänglighet om den läggs så att den inte direkt stör strandängarnas växt- och fågelliv.

Vi motsätter oss inte att området vid Täljövikens konferensgård får en utveckling för bostäder och verksamheter på höjderna därbakom och på annan mark som inte berör jordbruket.

Uppfarten till planområdet föreslås börja med en cirkulationsplats vid Täljöviksvägen i anslutning till Svinningevägen. Denna bör placeras så långt åt öster så att den kulturhistoriska miljön vid Näsвик blir kvar i största möjliga omfattning. De nu kvarvarande husen på Täljösidan kan då sparas.

När man bygger denna rondell måste man ta hänsyn till att arkeologer har funnit tecken som tyder på att det eventuellt funnits en inre påspärr på platsen. En *arkeologisk undersökning* kan därför bli nödvändig.

Miljökonsekvenser

Till planförslagen har man tagit fram en miljökonsekvensbeskrivning (MKB). I en tidigare MKB:s sammanfattning står att inga riksintressen påverkas. Detta gäller inte längre sedan kommunfullmäktige beslutat om att sådant skall gälla för Långhundraleden.

Den nya MKB nämner även riksintresse för kust och skärgård och höga värden vid olika naturmiljöklassningar. Ändå anger man att det inte bedöms orsaka någon påtaglig skada på riksintresset.

Man uttrycker även en osäkerhet om Näs gård har koppling till leden. Mot detta tvivel kan t.ex. anföras att Näs löd under kungsgården i Husby och man invid Näs bytomt funnit den stora silverskatten från 1000-talets början.

Området har under många hundra år utgjort en del av ett maktcentrum som styrts från de mäktiga i Uppsala och Sigtuna. Husby/Näs och Tuna var säten både för kungamakt och kyrka.

I MKB:n sägs att värdefulla naturmiljöer bevaras. Det sägs emellertid även klart ut att såväl värdefulla naturmiljöer som uråldriga kulturmiljöer kommer att förstöras eller allvarligt inskränkas som en konsekvens av planeringen. Häri ingår såväl våtmarker som ett levande öppet jordbrukslandskap. Jordbruksmarken påpekas vara av nationellt intresse. Ändå sägs området vara en viktig del för Åkersbergas utveckling och att detta utgör ett mer väsentligt samhällsintresse. Genom utbyggnad av Täljöviken sägs det skapas en koppling till kanalstaden och Åkersberga centrum. Ingen kontinuerlig byggnation är föreslagen som stämmer med detta. Istället avbryts denna av området kring Näs gård. På gården är man inte heller intresserad av en bussväg över sina marker. Det föreslagna Täljöviken har snarare en naturlig koppling västerut mot Täljö.

I MKB och i planförslagen anføres att klassificeringen för Täljövikens stränder nedgraderats från klass 1 till klass 2. Motivet sägs vara att strandzonens naturvärden har reducerats genom att betet där har minskat och att markerna därför växer igen. Nu har emellertid arrendatorn på den östra delen av stranden återställt strandängen.

Arrendatorns ungdomar, som ju är födda på gården, har en stark önskan om ett långsiktigt engagemang för jordbruket på Näs. Det finns idag intresse för att utveckla strandängarna i betydligt större omfattning och att investera i fler betesdjur - om det finns förutsättningar för fortsatt jordbruksdrift.

MKB:s nollalternativ går alltså att påverka! Strandängarna bör i så fall åter få högsta naturvärde – klass 1.

Det sägs på flera ställen att strandängarna inte är tillgängliga för allmänheten. Vi anser att detta inte är korrekt. För den som är intresserad av att t.ex. studera fågellivet eller växter på strandängen finns det en zon mellan vassen och åkern som är gräsbevuxen. Där finns också en stig. Den gång- och cykelväg som föreslås i planprogramförslaget bör dock genomföras för att ge den gående och cyklande allmänheten en bättre

tillgänglighet. Placeringen måste avvägas så att den inte medför någon störning för strandängarna.

I kommunens *Förslag till revidering av Naturvårdsplanen* (1998) framhålls stränderna som värdekärnor, och ett tiotal fågelarter däriifrån anges. På den idag återställda delen av strandängen har man nu åter sett bl.a. kornknarr.

Täljövikens vattenmiljö är unik och kanske ett av de bästa lekvattnen för gädda i Roslagen. Viken har en grund s.k. mjukbotten som är känslig för en ökad motorbåts- trafik, muddring och bryggarbeten. Österåkers sportfiskeklubb har i samarbete med Länsstyrelsen satt mängder av gösyngel i området. Att anlägga någon form av brygga med uthyrning, kiosk och kanske servering, skulle omedelbart innebära att denna plats uppstår som en målpunkt för dem som rör sig på vattnet. Oundvikliga störningar blir följden.

MKB bedömer att planområdena inte berör någon värdekärna för friluftsliv och turism. Detta är anmärkningsvärt med tanke på det uttalade riksintresset för Långhundraleden och de olika satsningar som pågår i vår kommun för att utveckla turismen. Man kan mycket väl påstå att just i planområdet fanns själva porten till Långhundraleden!

Näsområdet har en utmärkt infrastruktur för olika verksamheter och upplevelser. Man kan skapa förutsättningar för ett Långhundraledscentrum för småskalig turism, hantverk, naturupplevelser, utställningar och konferenser främst med historisk anknytning. Täljövikens konferensgård eller Runö kursgård /folkhögskola skulle kunna bli ett nav i ett sådant centrum och tillsammans med andra lämpliga platser bli utgångspunkter för iordningställda natur- och kulturstig. Samarbetsformer eller synergier bör skapas tillsammans med olika universitets- och högskoleinstitutioner, t.ex. genom att inrätta ett s.k. campus söder om Åkers Runö järnvägsstation på kommunägd och för ändamålet detaljplanlagd mark.

En ordentlig *stabilitetsundersökning och riskanalys* framgår inte av MKB. Så som det tidigare planprogrammet beskrev markförhållandena från 5-metersnivån och nedåt, så är det helt *omöjligt* att uppföra hus inom detta område. I kontakter med SGI så förfaller det även omöjligt att med pålning stabilisera marken inom stora delar av planområdet i övrigt. Vi finner som troligt att infiltrationsdammar för dagvatten medverkar negativt för jordarnas stabilitet. Två- och trevåningshus ger i sig stora punktbelastningar som lätt kan leda till skred. Enligt SMHI och SGI så är just Näsområdet vid Täljöviken ett utpekade område med risk för ras och skred.

Vi föreslår

Vi anser att det vore djupt otillfredsställande om kommunfullmäktige i en så viktig fråga som denna exploatering inom Näsområdet endast får ett förslag att ta ställning till. Utöver det som nu presenteras i den föreslagna detaljplanerna bör därför ett **alternativt förslag** utarbetas och vara så konkret att också detta kan tas till utgångspunkt för beslut.

Vi föreslår att ett sådant alternativ utarbetas utifrån följande förutsättningar:

- Lev upp till jord- och skogsbrukspolitiken för kommunen som beskrivs i ”Strategi för de gröna frågornas hantering i Österåkers kommun”.
- Uttala som mål att den unika natur- och kulturmiljön skall bevaras och utvecklas genom fortsatt jordbruksdrift. Näs gård skall ges reella förutsättningar för att kunna fortleva som ett av de två sista tätortsnära jordbruken i Åkersberga. I ett sådant sammanhang skall hela Näsområdet – från Täljövikens inre del till Trälhavet – ses som en unik och mångfacetterad natur- och kulturmiljö med en stor utvecklingspotential som ett tätortsnära strövområde med stora möjligheter till samtidiga kulturupplevelser.

- Uttala att hela Näsudden samt Näs gård med åker och betesmarker vid stränderna runt Täljöviken skall göras till **naturreservat**. Strandområdet görs härigenom tillgängligt för allmänheten även om jordbruket fortgår. Uttala vidare en vilja att inrätta någon form av anslutande skydd för Långhundraledens västra nedre sträckning i stråket Lillträsket – Storträsket.
- Lokalisera nybebyggelse till sluttningarna och höjderna norr och nordväst om Näs gård mot Runö station. Här kan det idéutkast som BAU arkitekter utarbetat och som presenterades i kommunalhuset i mars 2004 tas till utgångspunkt. Bebyggelse kan mycket väl etableras i skogsområdet utan att upplevelsen av kulturlandskapet väsentligt rubbas.
- Området för byggande nordväst om Täljövikens konferensgård kan troligen även utvidgas. Vi har inget att invända mot byggande inom detta område. Dock skall hänsyn tas till den gamla vägen i skogskanten från Näs över skogen till Näsвик övre.
- Ges gården ett långsiktigt skydd blir det mer ekonomiskt realistiskt att genomföra en nödvändig upprustning av ladugården. Detta kommer i sin tur att medföra att nötkreatur återigen kommer att kunna beta på strandängarna runt Täljöviken. Det höga biologiska värdet av stränderna kommer då att återställas. En upprustning av byggnaderna vid Näs gård bör ingå som ett villkor för en eventuell exploatering.
- Näsområdet har en utmärkt infrastruktur för olika verksamheter och upplevelser. Man kan skapa förutsättningar för ett Långhundraledscentrum för småskalig turism, hantverk, naturupplevelser, utställningar och konferenser främst med historisk anknytning. Täljövikens konferensgård eller Runö kursgård /folkhögskola skulle kunna bli ett nav i ett sådant centrum och tillsammans med andra lämpliga platser bli utgångspunkter för iordningställda natur- och kulturstigar. Samarbetsformer eller synergier bör skapas tillsammans med olika universitets- och högskoleinstitutioner, t.ex. genom att inrätta ett s.k. campus söder om Åkers Runö järnvägsstation på kommunägd och för ändamålet detaljplanelagd mark.

För Österåkers Hembygds- och fornminnesförening

Hans Rockberg

Kopia för kännedom

Kommunstyrelsens presidium
 Samhällsbyggnadschefen
 Stadsbyggnadschef Lars Barrefeldt
 Miljö- och hälsoskyddschef Gunilla Enggren
 Exploateringschef Tommy Bokell
 Kultur- och utbildningschef Elisabeth Johansson
 Länsstyrelsen i Stockholms län, Miljö- och planeringsavdelningen
 Stockholms läns museum, Gabriele Prenzlau-Enander
 Sveriges Hembygdsförbund
 Stockholms läns Hembygdsförbund
 Naturskyddsföreningen i Stockholms län